

Summary

Mynkovich-Slobodanyk O. The influence of morals on the formation of legal and political cultures.

Culture is formed along with the society, and is an index of all its transformational processes. It is not an amorphous phenomenon of the society, but it is not its monolith either. Culture is rather a complex system of society containing basic values, categories and norms built by any given society in the course of its development. As is known, culture functions through certain social institutes intrinsic for the given society at every stage of its development. There are plenty of such institutes, but, in our opinion, the most important are those of economics, law, religion and family. They all function differently, but certain morality is inherent to all of them.

Morals are an internal component of culture, its value and meaning core. If a culture has no morals, it has no humanistic content. Thus, the matter of interconnection among morals and legal and political cultures, as well as the matter of their interaction, are quite interesting yet understudied.

The present article attempted to analyze such major phenomena of our society as morals and legal and political cultures. These phenomena do not exist beyond society and act as socio-normative regulators in it, which is why studying their interconnection and interaction is of certain scientific interest. In particular, the process of their interconnection and interaction among each other is an understudied matter today.

Key words: morals, law, politics, legal culture, political culture, society, legal regime, political regime.

Отримано 20.06.2014

УДК 340 (091)+378 (091)

Л. В. МІХНЕВИЧ

Людмила Володимирівна Міхневич, кандидат юридичних наук, доцент, докторант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗДОБУТКИ ПРАВОЗНАВЦІВ ВОЛИНСЬКОГО (КРЕМЕНЕЦЬКОГО) ЛІЦЕЮ

Історія юридичної освіти України залишається доволі актуальною темою наукових досліджень. Неважко помітити, що більшість сучасних праць стосуються питань розвитку юридичних факультетів університетів, і лише окремі роботи присвячені спеціалізованим юридичним закладам. Зокрема, в ХІХ ст. на українських територіях Російської імперії підготовку правників здійснювали Рішельєвський ліцей в Одесі (1817–1864) та Юридичний ліцей князя Безбородька в Ніжині (1840–1875). Водночас важливу роль у поширенні правових знань відіграла й Волинська гімназія, з 1819 р. – Волинський (Кременецький) ліцей.

Хоча історія становлення та розвитку останнього закладу була предметом наукових досліджень (П. М. Батюшков, В. Я. Шульгін, М. Ф. Владимирський-Буданов, М. І. Теодорович, М. Ролле, М. П. Василенко, Д. Бовуа, М. Данилевич-Зелінська, С. Р. Чуйко, С. М. Коляденко, Н. А. Сейко та ін.), аналіз науково-педагогічної діяльності та наукового доробку викладачів-юристів ліцею майже не проводився.

Насамперед зазначимо, що за ініціативою та на кошти місцевого дворянства Волинська гімназія була відкрита у 1805 р. польським ученим Т. Чацьким (за активного сприяння відомого просвітителя того часу Г. Колонтая). Вона мала служити для всього південно-західного краю університетом, тож її навчальні програми за рівнем складності відповідали університетському курсу. Але за структурою гімназія відрізнялася від тодішніх вищих навчальних закладів імперії. Тут були поєднані три ступені освіти (початкова, середня та вища), а загальноосвітня підготовка – з професійною. Навчання в ній мало два рівні: нижчий – чотири однорічні класи та вищий – три дворічні курси. Тож повний курс навчання був розрахований на 10 років. Саме на вищих курсах вивчали фізико-математичні, природничі, історичні, словесні та правові науки, а для більш глибокої спеціалізації пропонували додаткові та довільні предмети. Окрім цього, при закладі діяли спеціальні фахові школи, що надавали професійну освіту випускникам нижчих класів, які не бажали продовжувати навчання на вищих курсах.

Головною метою діяльності гімназії була підготовка молоді для державної служби (випускники вищих курсів прирівнювалися в правах з випускниками університетів) і служби в рідному краї (випускники фахових шкіл). Тому програми вищих курсів за змістом були наближені до програм університетів. Зокрема правові дисципліни викладалися в обсязі, близькому до відповідних курсів «відділення наук моральних і політичних» Віленського університету. Так, на вищих курсах гімназії право було виведено в ранг основних дисциплін та зорієнтовано насамперед на засвоєння місцевих законів. Учні ІІ курсу вчили природне право, політичне право та міжнародне право, а ІІІ – римське право та місцеві закони¹. Втім, знайомство з правом почалося ще в нижчих класах із курсу «моральних наук»: у 3 класі під «моральними науками» розумілися давня історія і науки моралі (кодекс честі), а в 4 – право природне й історія Греції².

Кожна навчальна дисципліна розпочиналася зі вступу, де пояснювалася правова термінологія. За західноєвропейською традицією в тогочасному Кременці домінуючим було природне право. Воно було поклика-

не сформувати моральні якості учнів, виховати їх громадянами, які добре усвідомлюють власні дії та вчинки, тому насамперед вчили: 1) обов'язки людини перед собою; 2) обов'язки перед Богом; 3) обов'язки людини як члена суспільства. Значну увагу приділяли також викладанню міжнародного права, яке охоплювало два розділи: 1) війни та укладення мирних угод; 2) міжнародні зв'язки та угоди, послы та їх роль у міжнародному співробітництві. У курсі політичного (державного) права розглядалися: 1) особисті права громадянина; 2) торгівельне право; 3) судочинство³.

Високого рівня досягло викладання римського права, що було основою права як такого. Натомість під місцевими законами розумілося польсько-литовське право, тобто головним чином вивчали цивільне та кримінальне право, а з 1820-х рр. окрема увага приділялася російському праву. Ліцеїстам, які цікавилися юриспруденцією, також пропонували загальну та російську історію, політичну економію та статистику, історію римської і грецької літератури та новітніх іноземних країн⁴. Зрештою, спеціальні правові дисципліни вивчали й у фахових школах. Наприклад, у навчальному плані школи землемірів значилось «право, пов'язане із землемірством»⁵.

Викладати всі правові дисципліни відповідно до § 7 Статуту гімназії мав старший вчитель «державного домоводства і законів»⁶. Насправді ж у закладі постійно працювали декілька правознавців. Вони входили в т.зв. моральний відділок, який формувався з префекта (помічника директора), ксьондза, професорів права та викладачів моральних наук і логіки та діяв як науково-методичний осередок учителів⁷. У різні роки в Кременеці працювали: А. Й. Янковський (1805–1824), М. Хонський (1806–1833), Кудлицький (?), І. А. Олдаковський (1809–1817), Й. Б. Ярошевич (1815–1828), Ю. Улдинський (1818–1833), О. М. Міцкевич (1827–1833). Це були знані вчені-юристи, які поєднували свою викладацьку діяльність з науковими дослідженнями. Саме їх діяльність потребує належної оцінки.

Першим правником Волинської гімназії став професор Антоній Йосипович Янковський (1760–1828). Він був найстаршим із трьох братів Янковських, які прийшли працювати в гімназію (Войцех Янковський (1767–1836) – професор математики; Павло Янковський (1781–1845) – відомий український книгознавець та бібліограф). Антоній Янковський навчався у Краківському університеті, там же отримав ступінь доктора філософії і ще з 1784 р. став учителем права і моральних наук у Кременецькій окружній школі. Г. Колонтай вважав його найздібнішим світським учителем⁸. Тож без вагань порекомендував професора на посаду префекта і викладача права. У 1805 р. А. Й. Янковський став першим і тривалий час (до 1824 р.) незмінним префектом Волинської гімназії, а потім і ліцею, двічі тимчасово долучався до виконання функцій директора. Окрім цього, він читав природне право та моральні науки.

Добираючи претендентів на учительські посади, Г. Колонтай склав для кожного поради стосовно викладання відповідних наук. Для А. Й. Янковського він розробив програму вивчення природного права⁹. В її основі була книга ректора Віленського університету І. Б. Стройновського «*Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodow*» (1785 р.). У 1809 р. В. Г. Анастасевич переклав цю працю російською мовою і опублікував її під заголовком «Наука права природного, політичного, державного господарства і права народів». Саме вона довго залишалася основним навчальним посібником кременецьких правників.

Професор А. Й. Янковський користувався авторитетом серед своїх вихованців, позитивно впливав на формування їх національної свідомості завдяки своїй ораторській майстерності. Його педагогічні настанови учням гімназії були опубліковані окремою брошурою «*Przemowa do uczniow gimnazjum wołyńskiego*» (Кременець, 1805). Кілька промов А. Й. Янковський присвятив питанням становлення національної освіти та вкладу відомих поляків Г. Колонтая, Т. Чацького, А. Чарторийського, І. Стройновського та Я. Снядецького в розвиток і відродження польської школи: «*Mowa przy odebraniu z rąk Tadeusza Czackiego dyplomu cesarza Alexandra, ustanawiającego gimnazjum wołyńskie w Krzemieńcu, miana 1 Października 1805 r.*» (Кременець, 1805 р.), «*Mowa na egzekwjach uroczystych ks. Adama Czartoryskiego, generała ziem podolskich*» (1823 р.), «*Korrespondencyje w przedmiotach oświecenia narodowego z Hugonem Kollatajem w dziełach tegoż z Tadeuszem Czackim, Hieronimem Strojnowskim i Janem Sniadeckim*» (опублікована в «*Atheneum*» за 1848 р.). Про підготовку вченим правознавчих праць відомостей не маємо.

У 1806 р. пропозицію Т. Чацького стати вчителем права Волинської гімназії прийняв Міхал Хонський (?). Юридичну освіту він здобув у Віленському університеті, а свою кар'єру розпочав у гімназії та продовжив у ліцеї. До обов'язків М. Хонського входило викладання таких предметів, як природне право та політична економія. Загалом в історичних джерелах він більше зустрічається як викладач політичної економії, яку читав з використанням двох традиційних систем – французького економіста Я. Сея та засновника сучасної економічної теорії, шотландця А. Сміта. Курс політичної економії М. Хонського включав чотири частини: 1) виробництво та розподіл товарів народного вжитку; 2) гроші; 3) вартість товару; 4) прибуткова організація виробництва¹⁰.

Зовсім мало відомо про викладача Кудлицького (?). На посаду професора права природного, міжнародного, політичної економії та права торгового він був призначений візитатором Т. Чацьким. Згодом його відрядили до Гамбурга удосконалювати знання з торгового права¹¹.

Більше відомостей маємо про польського юриста, доктора права Ігнатія Алдон Онуфрі Олдаковського (1785–1821). Він народився 2 серпня 1785 р. в містечку Гонсьоровона Бузі (Польща) в дворянській родині. Юридичну освіту здобув у Віленському університеті, у 1809 р. став доктором права. З цього ж року він – викладач Волинської гімназії, де вісім років читав римське та цивільне право. Наступні два роки вивчав

право в Геттінгені, після чого став професором Віленського університету. І. А. Олдаковський був досить обдарованою, освіченою людиною, підтримував тісні зв'язки з тогочасними вченими. Можливо, саме дружба з професором Віленського університету, дослідником історії права Великого князівства Литовського І. М. Даниловичем (1787–1843) вплинула на його переїзд у Вільно. Однак його життєвий і творчий шлях обірвався досить рано. Він помер від туберкульозу в 36-річному віці.

Ще за часів викладацької діяльності в Кременці І. А. Олдаковський опублікував свою першу працю, що була дослідженням причин стійкого авторитету та широкого розповсюдження законодавства Юстиніана «O przyczynach upowszechnienia i trwałości prawa Justynijana po Szkotach i Sądownictwach» (Кременець, 1814 р.). Серед інших його творів відома також робота «Про право природне і філософію права» («O prawie przyrodzonym i filozofii prawa»), яка була надрукована в «Варшавському щоденнику за 1822 р.». Інші праці молодого дослідника залишилися в рукописах.

Яскравою постаттю серед кременецьких правників був Йосип Бенедиктович Ярошевич (1793–1860). Цей учений народився у м. Більську в родині міського писаря. У 1815 р. він закінчив Віленський університет. Здобувши ступінь магістра права, почав працювати професором римського та польсько-литовського права у Волинській гімназії. Вчений запровадив особливі уроки – показові судові засідання. У суді Кременецького повіту професор брав судову справу, учні, детально її вивчивши та розподіливши ролі учасників судового процесу (адвокатів, потерпілих, обвинувачів, суддів), здійснювали її розгляд¹². Такі уроки зазвичай були публічними.

Окрім викладацької діяльності він займався й науковими розвідками. У 1826 р. молодий учений опублікував у «Варшавському щоденнику» («Monitor Warszawski», з 1829 р. – «Dziennik Warszawski») свою першу працю «Вплив християнства на цивілізацію слов'ян» («O wpływie religii chrześcijańskiej na cywilizację Słowian»). Це дослідження не залишилося непоміченим науковою спільнотою і Й. Б. Ярошевича запросили на посаду професора цивільного і кримінального польсько-литовського права Віленського університету. У 1828 р. він прийняв пропозицію і переїхав у Вільно, де зайняв кафедру дипломатії та статистики Росії. Після ліквідації Віленського університету він повернувся до рідного Більська.

Передусім Й. Ярошевич відомий як автор тритомної монографії «Образ Литви з точки зору цивілізації з найдавніших часів до кінця XVIII ст.» («Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca w. XVIII» – Вільно, 1844–1845 рр.) у якій проаналізував політичну історію та суспільно-культурне життя Великого князівства Литовського. Він розвинув теорію феодального устрою в князівстві Литовському, цікавився питаннями впливу християнської віри на історію Литви. Разом з І. М. Даниловичем прагнув довести необґрунтованість польської концепції історії Великого князівства Литовського як частини польської історії. Окрему увагу він приділяв дослідженням литовського права. На батьківщині правознавець продовжував історичні розвідки про Більськ та Дорогичин (коронаційне місто Данила Романовича), цікавився етнографією. У польських періодичних виданнях опублікував низку статей, присвячених українському фольклору Підляшшя. Звернув увагу на зв'язок мови населення Більського повіту з мовою українців з Полісся й Волині. Після смерті вченого в «Gazeta Polska» (1862, № 22) був опублікований повний список його праць.

Магістр права Віленського університету, вчитель права Вінницької гімназії Юзеф Улдинський (1792–1863 рр.) у 1818 р. став викладати у Волинській гімназії. Окремої уваги заслуговують його оригінальні методики викладання наук. Як і Й. Ярошевич, свої заняття з права Ю. Улдинський проводив у формі рольових ігор, залучаючи ліцеїстів до розгляду конкретних судових справ. У формі таких інсценуєваних публічних судових засідань проходили у професора й іспити. За індивідуальними методиками він викладав географію та загальну і російську історію.

Професор був шанованою людиною в Кременці. Він не мав власної родини, але постійно допомагав бідним студентам. Був поціновувачем старожитностей, зібрав чисельну нумізматичну колекцію (1500 польських і римських медалей та монет), яка за його заповітом була передана в міністерство університету св. Володимира¹³. Про науковий доробок ученого відомо мало. У 1819 р. ним було розроблено навчальний посібник «Стародавня географія з точки зору сьогодення» («Jeografia starożytna stosowana do dzisiejszej etc»), виданий у Почаєві й Кременці. Про інші праці відомостей не знайдено.

Серед викладачів права окреме місце займає постать Олександра Миколайовича Міцкевича (1804–1871) – найвідомішого професора права ліцею, рідного брата відомого польського поета Адама Міцкевича. Народився вчений у Гродненській губернії. Освіту отримав у Віленському університеті, там здобув і ступінь магістра обох прав. З 1827 р. він працює у Волинському ліцеї, читає римське право та місцеві закони (цей курс включав вивчення польсько-литовського цивільного і кримінального права). У товаристві кременецьких професорів О. М. Міцкевича шанували як людину зі знаннями, світлим практичним розумом та енергійним характером¹⁴.

Він єдиний кременецький юрист, який перейшов працювати в університет св. Володимира, в 1834 р. був призначений екстраординарним, а в 1835 р. – ординарним професором кафедри римського права, де працював до 1838 року. У 1839–1858 рр. учений читав римське право та кримінальне судочинство у Харківському університеті. М. Ф. Владимирський-Буданов зазначає, що О. М. Міцкевич «був, безперечно, і професором обдарованим і своїми знаннями стояв нарівні з тогочасним станом правознавства Європи (саме в історичній німецькій школі)»¹⁵. Лекції з римського права, зокрема інституції римського права із внутрішньою історією права та систему приватного римського права він читав латинською мовою за власними записками, які базувалися на працях Г. Гуго, Х. Г. Гаубольда, Ф. К. Савінії, Ю. А. Штектардта, пропонуючи своїм слухачам

насамперед справжні тексти джерел права. Серед його друкованих праць відома тільки актова промова «Характер римського права» («De juris romanii ndole») (Харків, 1848 р.).

Хоча ліцей був здобутком польської культури, він мав значний вплив на освітні традиції українських земель. Професори-юристи у своїй більшості були вихідцями з етнічних українських земель і відіграли значну роль у підготовці правознавців та у формуванні інтелектуальної еліти краю. Вони своєю працею сприяли піднесенню рівня правової освіти не лише серед учнів закладу, а й серед місцевих мешканців. Відтак, правові знання ставали доступнішими українцям, а публічні уроки та іспити впливали на формування їх політико-правових поглядів і громадської свідомості.

Важливе значення для популяризації права мали оприлюднені наукові праці вчених-юристів ліцею. Хоча говорити про широке наукове вивчення правових проблем кременецькими юристами немає підстав, вони своїми працями підсилювали інтерес до правознавства серед тодішніх правників, створюючи тим самим підґрунтя для майбутніх правових досліджень.

¹ Материалы для истории и статистики наших гимназий // Журнал Министерства народного просвещения. – 1863. – Ч. СХХІ. – Отд. II – С. 129–171. – С. 137.

² *Владимирский-Буданов М. Ф.* История Императорского Университета св. Владимира. – К.: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1884. – Т. 1. Университет св. Владимира в царствование императора Николая Павловича. – 674 с. – С. 40.

³ *Коляденко С.* Кременецький ліцей у системі освіти Волині (XIX – 30-ті рр. XX ст.). – Житомир, 2002. – 131 с. – С. 58.

⁴ Материалы для истории и статистики ... – С. 137.

⁵ *Ходаковська Я.* Волинська гімназія та Волинський ліцей у Кременці (1805–1833 рр.) // Волинські Афіни. 1805–1833: зб. наук. праць / С. Маковський, В. Собчук (упоряд. і наук. ред.); Кременец. обл. гуманітар.-педагог. ін-т ім. Тараса Шевченка. – Т.: Богдан, 2006. – С. 23–40. – С. 40.

⁶ Статут Волинской гимназии // СП по МНП: царствование Александра I. 1802–1825 гг. – СПб.: Тип. АН, 1864. – Т. I. – С. 367–372.

⁷ *Коляденко С.* Вказана праця. – С. 33.

⁸ *Шмит А.* Директори і префекти гімназії та ліцею в Кременці // Волинські Афіни. 1805–1833: зб. наук. праць / С. Маковський, В. Собчук (упоряд. і наук. ред.); Кременец. обл. гуманітар.-педагог. ін-т ім. Тараса Шевченка. – Т.: Богдан, 2006. – С. 51–62. – С. 54.

⁹ Там само. – С. 60.

¹⁰ *Коляденко С.* Вказана праця. – С. 59.

¹¹ *Владимирский-Буданов М. Ф.* Вказана праця. – С. 38.

¹² *Коляденко С.* Вказана праця. – С. 34.

¹³ *Антонович В. Б.* Нумизматический кабинет // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского университета св. Владимира / Под. ред. В. С. Иконникова. – К.: Тип. имп. университета св. Владимира, 1884. – С. 49–59. – С. 56.

¹⁴ *Шульгин В.* История университета св. Владимира. – СПб.: В тип. Рюмин и комп., 1860. – 230 с. – С. 156.

¹⁵ *Владимирский-Буданов М. Ф.* Вказана праця. – С. 127.

Резюме

Міхневич Л. В. Здобутки правознавців Волинського (Кременецького) ліцею.

Стаття присвячена аналізу навчальної та наукової діяльності викладачів-правників Волинської гімназії / Волинського (Кременецького) ліцею (1805–1833). Встановлено каталог правових дисциплін, які пропонувалися до вивчення, розглянуто особливості їх викладання. Зазначені викладачі-юристи гімназії/ліцею та названі їх наукові праці, зокрема з природного, римського та польсько-литовського права. Встановлено, що ці роботи були основними навчальними посібниками кременецьких студентів та підвищували інтерес до правознавства серед тодішніх правників. Тим самим створювалося підґрунтя для майбутніх правових досліджень. Визначено вплив навчальної діяльності та творчого спадку вчених-юристів ліцею на поширення правових знань серед мешканців українських земель.

Ключові слова: Волинська гімназія, ліцей, правова освіта, викладачі-правники, природне, римське, польсько-литовське право, місцеві закони.

Резюме

Міхневич Л. В. Достижения правоведов Волинского (Кременецкого) лицея.

Статья посвящена анализу учебной и научной деятельности преподавателей-юристов Волинской гимназии / Волинского (Кременецкого) лицея (1805–1833). Установлен каталог правовых дисциплин, предлагаемых к изучению, рассмотрены особенности их преподавания. Названы преподаватели-юристы гимназии/лицея и их научные труды, в частности по естественному, римскому и польско-литовскому праву. Установлено, что эти работы были основными учебными пособиями кременецких студентов и повышали интерес к правоведению среди тогдашних юристов. Тем самым создавалась основа для будущих правовых исследований. Определено влияние учебной деятельности и творческого наследия ученых-юристов лицея на распространение правовых знаний среди жителей украинских земель.

Ключевые слова: Волинская гимназия, лицей, правовое образование, преподаватели-юристы, естественное, римское, польско-литовское право, местные законы.

Summary

Mikhnevich L. Achievements of the lawyers of Volyn (Kremenets) Lyceum.

This article devoted to the educational and scientific activities of teachers-lawyers of Volyn gymnasium / Volyn (Kremenets) Lyceum (1805–1833). It was established the catalog of legal disciplines that were offered to the study, and also the features of their lecture. It was also found the teachers- lawyers of Gymnasium / Lyceum and their scholarly works about natural law, Roman law and Polish-Lithuanian law. It was established that these works were the main textbook of students of this Gymnasium and it's also increased interest to jurisprudence between lawyers and thus it's provide a basis for future important legal research. It was also analyzed the effect of the teacher's activities and the creative heritage of legal scholars of Lyceum on dissemination of legal knowledge among the inhabitants of the Ukrainian lands.

Key words: Volyn gymnasium, lyceum, legal education, teachers, lawyers, natural law, Roman law, the Polish-Lithuanian law, local laws.

Отримано 23.06.2014

УДК 340.5:115

I. М. СИТАР

Ігор Михайлович Ситар, кандидат юридичних наук, доцент, докторант Національної академії внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА В КОНТЕКСТІ АКУЛЬТУРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (комплексний аналіз)

У словниках термін «методологія» тлумачать як: 1) сукупність прийомів, що застосовуються у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання; 2) вчення про науковий метод пізнання і перетворення світу¹.

Термін «методологія» у буквальному сенсі означає вчення про методи пізнання (лат. *logos* – наука, знання, метод). У літературних джерелах зустрічаються різноманітні тлумачення поняття «методологія»:

- найбільший філософський метод пізнання;
- система методів, що застосовуються тією чи іншою наукою;
- особлива галузь знань, що слугує своєрідним джерелом забезпечення методами дослідження інші конкретні науки;
- філософське вчення про методи пізнання і практики².

Сутність звернення до методології зумовлюється прогресивним розвитком науки, а також необхідністю вирішення проблем, пов'язаних із більш глибоким пізнанням складних процесів суспільного буття і перспектив його перетворення. З цього випливає, що наука повинна пізнавати саму себе, і це – характерна тенденція сучасного поступального розвитку³.

Для аналізу акультураційних процесів методологію слід розуміти як сукупність знань про методи та їх взаємодію з порівняльно-правовим методом, оскільки вивчення процесів взаємодії, діалогості правових систем потребує повного спектру методологічного інструментарію для дослідження даного явища.

Вважаємо за доцільне розглядати методологію як вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, застосування світоглядних принципів до процесу пізнання, духовної творчості й практики.

Проблеми методології порівняльного правознавства, зокрема досягнення акультураційних процесів, аналізу їх окремих елементів та моделювання цілісної системи, знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: О. Д. Тихомиров, М. І. Козюбра, О. М. Лисенко, О. В. Кресін, М. С. Кельман, Л. А. Луць, П. М. Рабінович, О. З. Панкевич, М. Дамірлі, Р. Давид, Х. Цвайгерт, Кьотц, Ю. О. Тихомиров, М. В. Захарова, А. В. Поляков, І. Честнов, які розробили концептуальні засади методології вивчення акультураційних процесів.

Методологія порівняльного правознавства як явище інтегральне в процесі дослідження послуговується низкою методів, підходів, принципів і засобів, якими визнається стратегія наукового пізнання правових систем світу. Результати наукової і практичної діяльності людей залежать не тільки від того, хто діє (суб'єкт) чи на що спрямована пізнавальна діяльність (об'єкт), але й від того, яким методологічним інструментарієм здійснюється сам пізнавальний процес⁴.

У процесі дослідження слід звертати увагу на особу дослідника-компаративіста, рівень його професійності, на те, як він ставиться до того чи іншого явища. Як зазначає М. С. Кельман, таке положення є основою «вітакультурної методології». Вона являє собою «методологічні знання, що за логікою дедуктивного підходу презентують загальну схему методології від її найвищого рівня філософської методології до окремого наукового»⁵.